

GRZEGORZ SULIŃSKI

<https://doi.org/10.33995/wu2021.4.4>

W sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej spółki partnerskiej adwokatów

Adwokat obowiązany jest do zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu świadczonej pomocy prawnej. Ratio legis tego obowiązku stanowi wzgląd na ochronę interesu zarówno samego adwokata, jak i jego zleceniodawcy. Ustawodawca dopuszcza wykonywanie zawodu adwokata w różnych formach organizacyjno-prawnych, spośród których na pierwszy plan wysuwa się spółka partnerska. W takim przypadku stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej jest spółka, a nie adwokat. Odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania takiej umowy ponosi zatem w pierwszej kolejności spółka, a następnie – w warunkach subsydiarności – adwokat. Umowa ubezpieczenia obowiązkowego od odpowiedzialności cywilnej adwokata nie obejmuje swym zakresem ochronnym roszczeń odszkodowawczych wywodzonych przez zleceniodawcę usługi wobec spółki. W konsekwencji uszczerbku doznaje zarówno sfera prawna adwokata, jak i zleceniodawcy. Wydaje się, że istnieje potrzeba interwencji ustawodawczej w kierunku objęcia obowiązkiem ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej – obok adwokata – także spółki partnerskiej, w ramach której wykonuje on swój zawód.

Słowa kluczowe: adwokat, spółka partnerska, obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej adwokata.

Wstęp

Usługi prawne stanowią istotny element współczesnego życia społecznego i gospodarczego. Rozwój gospodarki rynkowej skutkuje nie tylko wzrostem liczby interakcji prawnych pomiędzy uczestnikami obrotu prawnego, ale także wzrostem stopnia ich skomplikowania, zarówno na płaszczyźnie ekonomicznej, jak i prawnej. W konsekwencji wzrasta zapotrzebowanie na usługi pomocy prawnej, które pozwalają na właściwe kształtowanie relacji prawnych stron albo też związane są ze sporami powstałymi na ich tle.

Proces ten wywołuje także skutki dla osób świadczących usługi prawne. Zarówno wzrost liczby spraw, jak i zwiększenie stopnia ich skomplikowania wymagają od nich stałego podnoszenia swoich kompetencji i na płaszczyźnie znajomości norm prawa, i w zakresie umiejętności praktycznego ich zastosowania.

Naturalną konsekwencją powyższego jest zwiększenie ryzyka związanego z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem umowy o świadczenie usługi prawnej. Zauważyć przy tym należy, że ryzyko to materializuje się przede wszystkim po stronie osoby świadczącej usługę, która narażona jest na odpowiedzialność za szkodę, jaką może wyrządzić poprzez wadliwe wykonywanie obowiązków określonych umową. Nie może jednak schodzić z pola widzenia fakt, że ryzyko związane ze skutkami wadliwego wykonania umowy o świadczenie usług prawnych obciąża także zleceniodawcę takiej usługi. Ponośi on bowiem bezpośrednie konsekwencje ewentualnego błędu w sztuce w postaci uszczerbku dla jego sfery prawnej bądź majątkowej, czego nie zmienia powstanie po jego stronie roszczenia o naprawienie wyrządzonej szkody.

Dostrzegając zagadnienie ryzyka płynącego ze świadczenia pomocy prawnej, ustawodawca konstruuje obowiązek ubezpieczenia osób świadczących szeroko rozumiane usługi prawne. Zakres podmiotowy tych osób obejmuje w szczególności adwokatów¹, radców prawnych², rzeczników patentowych³ oraz notariuszy⁴. Jednocześnie ustawodawca przewiduje możliwość wykonywania wszystkich przywołanych zawodów w różnych formach organizacyjno-prawnych, spośród których spółka partnerska – na zasadzie art. 86 ustawy z dnia 15 września 2001 roku – Kodeks spółek handlowych⁵ – jest szczególnie predestynowana do wykonywania wolnych zawodów. Powstaje zatem pytanie, czy umowa obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej osoby świadczącej pomoc prawną w należyty sposób chroni interesy zarówno jej samej, jak i zleceniodawcy takiej usługi. Rozważania niniejszego opracowania zostaną ograniczone do zawodu adwokata. Zagadnienia dotyczące ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej powstające na gruncie jego wykonywania stanowią bowiem szerokie spektrum przypadków wymagających analizy, pozostając jednocześnie w dużym stopniu reprezentatywne dla pozostałych zawodów prawniczych. Ograniczenie to pozwoli zatem uniknąć powtórzeń, a jednocześnie ukazać kompleksową analizę całości zagadnienia.

Przedmiotem artykułu jest rozważenie kwestii obowiązkowego ubezpieczenia adwokata od odpowiedzialności cywilnej związanej ze świadczeniem przez niego pomocy prawnej, w kontekście wyboru spółki partnerskiej jako formy organizacyjno-prawnej wykonywania zawodu. Celem opracowania jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy obowiązująca regulacja w należyty sposób chroni interesy zarówno adwokata, jak i jego zleceniodawcy na wypadek zaistnienia szkody wynikającej z nienależytego wykonania umowy o świadczenie usługi prawnej, w sytuacji, w której adwokat wykonuje zawód w formie organizacyjno-prawnej spółki partnerskiej. Podjęta problematyka jest istotna zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i praktycznej. W ujęciu teoretycznym istnieje bowiem potrzeba oceny, czy przepisy dotyczące ubezpieczenia od odpowiedzialności

-
1. Zob. art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze [tekst jedn. Dz. U. 2020, poz. 1651; dalej: Prawo o adwokaturze].
 2. Zob. art. 22⁷ ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych [tekst jedn. Dz. U. 2020, poz. 75 z późn. zm.].
 3. Zob. art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych [Dz. U. 2021 r. poz. 944].
 4. Zob. art. 19a ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie [tekst jedn. Dz. U. 2020, poz. 1192 z późn. zm.].
 5. Tekst jedn. Dz. U. 2020, poz. 1526 z późn. zm., dalej: k.s.h.

cywilnej adwokata korespondują z możliwymi formami wykonywania zawodu adwokata i – w konsekwencji – czy stanowią należytą ochronę samego adwokata, a także jego zleceniodawców przed konsekwencjami nienależytego wykonania usługi prawnej. Praktyczna doniosłość podjętego zagadnienia wyraża się we wzroście liczby spraw dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej adwokatów za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy o świadczenie usług prawnych. Wzrost ten powoduje, że kwestia zakresu ochrony ubezpieczeniowej jawi się jako istotna z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu prawnego. Zaznaczyć przy tym należy, że rozważania dotyczące będą obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, nie będą natomiast obejmowały ubezpieczeń dobrowolnych. Intencją opracowania jest bowiem ocena, czy regulacja dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokata pozostaje w harmonii z przepisami regulującymi funkcjonowanie spółki partnerskiej.

Teza opracowania zasadza się na twierdzeniu, że zawarcie przez adwokata umowy obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie usługi prawnej nie stanowi kompleksowej ochrony ani jego sfery prawnej, ani sfery prawnej jego zleceniodawcy, w sytuacji, w której adwokat wykonuje zawód w formie innej niż indywidualna kancelaria adwokacka.

W rozważaniach zasadności powyższej tezy w pierwszej kolejności przedstawiona zostanie regulacja dotycząca obowiązku adwokata zawarcia umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej. Następnie przedstawione zostaną dopuszczalne formy wykonywania zawodu adwokata, ze szczególnym uwzględnieniem spółki partnerskiej, co umożliwi przeprowadzenie analizy sytuacji prawnej w zakresie ubezpieczenia adwokata świadczącego pomoc prawną z wykorzystaniem formy organizacyjno-prawnej spółki partnerskiej, jak i też zleceniodawcy takiej usługi. Analiza ta pozwoli na wyprowadzenie wniosków *de lege ferenda* dotyczących zakresu podmiotowego obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia adwokata od odpowiedzialności cywilnej z tytułu świadczonych usług prawnych.

1. Obowiązek ubezpieczeniowy adwokata z tytułu odpowiedzialności cywilnej

Obowiązek adwokata ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej został ustanowiony w przepisie art. 8a ust. 1 Prawa o adwokaturze. Zgodnie z jego brzmieniem adwokat podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności⁶, o których mowa w przepisie art. 4 ust. 1 Prawa o adwokaturze. Czynności te polegają na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami. Jednocześnie art. 8b Prawa o adwokaturze zawiera delegację ustawową dla Ministra Finansów do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowego zakresu ubezpieczenia obowiązkowego, termin powstania obowiązku ubezpieczenia oraz minimalnej sumy gwarancyjnej,

6. Na temat zakresu i przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej adwokata z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej zob. szerzej H. Czerwińska, *Odpowiedzialność cywilna adwokata na tle ubezpieczenia OC – uwagi w świetle wybranych orzeczeń sądowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2014, nr 1.

przy czym powinno to nastąpić w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej oraz Polskiej Izby Ubezpieczeń. Wśród przesłanek kształtujących regulacje Rozporządzenia ustawodawca wymienia specyfikę zawodu adwokata oraz zakres realizowanych przez niego zadań. Aktualnie kwestie te są regulowane Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2003 roku w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokatów⁷.

O wadze prawidłowej realizacji przez adwokata obowiązku ubezpieczenia, o którym mowa w przepisie art. 8a Prawa o adwokaturze, świadczy ustawowy obowiązek Okręgowej Rady Adwokackiej właściwej ze względu na miejsce zamieszkania adwokata przeprowadzania kontroli jego realizacji. W ramach takiej kontroli adwokat zobowiązany jest – na zasadzie art. 8a ust. 3 Prawa o adwokaturze – do okazania polisy lub innego dokumentu ubezpieczenia pochodzącego od zakładu ubezpieczeń potwierdzającego zawarcie umowy ubezpieczenia. Realizacja obowiązku kontrolnego w stosunku do adwokatów podlega natomiast – na podstawie art. 8a ust. 4 Prawa o adwokaturze – nadzorowi Ministra Sprawiedliwości, który otrzymuje w tym zakresie coroczne sprawozdania.

Adwokat zobowiązany jest – stosownie do treści § 3 Rozporządzenia – do zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej w terminie do trzydziestu dni od dnia wpisu na listę adwokatów, przy czym nie może nastąpić to później niż w dniu rozpoczęcia świadczenia przez niego pomocy prawnej w rozumieniu przepisu art. 4 ust. 1 Prawa o adwokaturze. Minimalna suma gwarancyjna ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej – w odniesieniu do jednego zdarzenia objętego ochroną – wynosi równowartość w złotych polskich kwoty 50 000 euro. Zakres ochrony strony zawierającej umowę ubezpieczenia obowiązkowego obejmuje – na zasadzie art. 11 ust. 1 i 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych – odpowiedzialność cywilną za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu wolnego zawodu. Zakres ochrony obejmuje także szkody wyrządzone w wyniku rażącego niedbalstwa ubezpieczonego lub osób, za które ponosi on odpowiedzialność.

W doktrynie podkreśla się, że rolą regulacji art. 8a oraz 8b Prawa o adwokaturze jest ochrona interesu osób, na rzecz których adwokat świadczy pomoc prawną⁸. W tym ujęciu interes adwokata wyrażający się w ochronie jego majątku przed roszczeniami z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej schodzi na dalszy plan. Wydaje się, że *ratio legis* analizowanej regulacji nie uzasadnia przyjęcia nadrzędności interesu zlecającego wykonanie usługi prawnej nad interesem adwokata. Kwestia ta będzie przedmiotem uwag w dalszej części rozważań niniejszego opracowania.

2. Formy organizacyjno-prawne wykonywania zawodu adwokata

2.1. Uwagi ogólne

Adwokat może wykonywać zawód przy wykorzystaniu różnych form organizacyjno-prawnych świadczenia pomocy prawnej. Katalog tych form ujęty został w przepisie art. 4a Prawa o adwokaturze i obejmuje kancelarię adwokacką, zespół adwokacki oraz spółkę. Krąg spółek, które mogą stanowić formę organizacyjno-prawną wykonywania zawodu adwokata, jest zamknięty i obejmuje

7. Dz.U. nr 217, poz. 2134, dalej: Rozporządzenie.

8. Tak J. Trela, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz do art. 8a*, [red.] P. Kruszyński, System Informacji Prawnej Lex; M. Gawryluk, *Prawo o adwokaturze. Komentarz do art. 8a*, System Informacji Prawnej Lex.

spółki: cywilną, jawną, partnerską, komandytową lub komandytowo-akcyjną. Ograniczenia doznaje także krąg podmiotowy wspólników takiej spółki, albowiem w przypadku spółki cywilnej, jawnej lub partnerskiej mogą być nimi – na zasadzie art. 4a ust. 1 pkt. 1 i 2 Prawa o adwokaturze – jedynie adwokaci, radcowie prawni, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 lipca 2002 roku o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej⁹. W przypadku spółki komandytowej lub komandytowo-akcyjnej ustawodawca określa – w przepisie art. 4a ust. 1 pkt. 3 Prawa o adwokaturze, że status komplementariusza może przysługiwać wyłącznie wskazanym powyżej osobom.

2.2. Spółka partnerska

Konstrukcją prawną w sposób szczególny dedykowaną dla wykonywania wolnego zawodu, jakim jest zawód adwokata¹⁰, jest spółka partnerska. Zgodnie z art. 86 k.s.h. spółka partnerska jest spółką osobową utworzoną przez wspólników (partnerów) w celu wykonywania wolnego zawodu w spółce prowadzącej przedsiębiorstwo pod własną firmą. Główna jej cecha – stanowiąca o przydatności dla wykonywania zawodu adwokata – wyraża się w ograniczeniu ryzyka podmiotu wykonującego wolny zawód¹¹, który – co do zasady – nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania spółki powstałe w związku z wykonywaniem przez pozostałych partnerów wolnego zawodu w spółce.

Spółka partnerska jest handlową spółką osobową. Oznacza to, że – na zasadzie art. 8 k.s.h. – może we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana. Spółka partnerska jest zatem podmiotem prawa odrębnym w stosunku do jej wspólników¹². W konsekwencji spółka partnerska jest stroną stosunków prawnych zawiązywanych w ramach jej działalności oraz posiada własny majątek¹³.

Spółka partnerska prowadzi przedsiębiorstwo. Pojęcie przedsiębiorstwa spółki partnerskiej wywołuje rozbieżności interpretacyjne w doktrynie. Zasadniczo sprowadzają się one do wątpliwości, czy można mówić o zorganizowanym zespole składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej w rozumieniu przepisu art. 55¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny¹⁴ w sytuacji, w której istota tej spółki wyraża się w wykonywaniu przez wspólników wolnego zawodu¹⁵.

9. Dz.U. 2020, poz. 823.

10. Ustawodawca kwalifikuje zawód adwokata jako wolny poprzez wskazanie w – art. 87 k.s.h. w zw. z art. 88 k.s.h. – że jest on jednym z wolnych zawodów, jakie mogą być wykonywane w ramach spółki partnerskiej. Podstawą tego wykonywania są szczególne kwalifikacje osoby wykonującej oraz jej osobiste zaangażowanie w warunkach dużego ryzyka łączącego się z podejmowanymi czynnościami zawodowymi – Tak U. Promińska, [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 2A. Prawo spółek handlowych*, [red.] A. Szumański, CH Beck, Warszawa 2019, s. 481.

11. Zob. M. Spyra, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, [red.] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, CH Beck, Warszawa 2017, s. 254.

12. Zob. W. Pyziół, [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, CH Beck, Warszawa 2014, s. 89; A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych. Komentarz do art. 95, Lex/El*.

13. Tak W. Pyziół, *op. cit.*, s. 40.

14. Dz. U. 2020 r. poz. 1740 – jedn. tekst ze zm. – dalej przywoływana jako k.c.

15. Szczegółowego przeglądu poglądów na temat pojęcia przedsiębiorstwa spółki partnerskiej dokonuje M. Spyra, zob. M. Spyra, *op. cit.*, s. 257–258.

Nadto przedmiotem wątpliwości pozostaje kwestia tego, czy osobisty charakter świadczenia usług w ramach wykonywania wolnego zawodu nie wyklucza możliwości kwalifikowania świadczenia pomocy prawnej jako przedmiotu przedsiębiorstwa spółki partnerskiej. Pozytywna odpowiedź na to pytanie musiałaby skutkować przyjęciem, że stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej w rozumieniu art. 4 ust. 1 Prawa o adwokaturze jest nie spółka, lecz jej wspólnik (partner)¹⁶.

Dominujące stanowisko doktryny zakłada jednakże, że nie istnieje rozbieżność pomiędzy osobistym charakterem wykonywania zobowiązań zaciągniętych w związku z wykonywaniem wolnego zawodu a przedmiotem działalności spółki partnerskiej jako formy organizacyjno-prawnej wykonywania przez wspólników wolnego zawodu. W tym ujęciu bowiem przedmiotem działalności spółki jest właśnie wykonywanie wolnego zawodu przez jej wspólników¹⁷, a stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej jest spółka, która zobowiązuje się do wykonania świadczenia przez jej partnerów. Zobowiązania te są zaciągane przez spółkę oraz na jej rachunek¹⁸.

Ustawodawca przewidział specyficzną w stosunku do spółki jawnej regulację kwestii odpowiedzialności partnera za zobowiązania spółki partnerskiej. Stosownie do treści art. 95 § 1 k.s.h. nie ponosi on bowiem odpowiedzialności za zobowiązania spółki powstałe w związku z wykonywaniem przez pozostałych partnerów wolnego zawodu w spółce, jak również za zobowiązania spółki będące następstwem działań lub zaniechań osób zatrudnionych przez spółkę na podstawie umowy o pracę lub innego stosunku prawnego, które podlegały kierownictwu innego partnera przy świadczeniu usług związanych z przedmiotem działalności spółki¹⁹. Zaznaczyć przy tym należy, że umowa spółki może stanowić, że wspólnicy przyjmują zasadę odpowiedzialności za zobowiązania spółki właściwą dla spółki jawnej²⁰. Szczegółowa analiza zagadnienia odpowiedzialności partnera za zobowiązania spółki partnerskiej wykracza poza zakres niniejszego opracowania. Z punktu widzenia jego przedmiotu istotną natomiast pozostaje kwestia tego, że odpowiedzialność partnera za zobowiązania spółki partnerskiej związane z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem umowy o świadczenie pomocy prawnej ma charakter subsydiarny²¹. Wynika to z regulacji art. 31 § 1 k.s.h. w zw. z art. 89 k.s.h., która stanowi, że wierzyciel spółki może prowadzić egzekucję z majątku wspólnika w przypadku, gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna²². Nadto jest to odpowiedzialność nieograniczona i solidarna ze spółką. W konsekwencji wierzyciel

16. Tak W. Pyziół, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Komentarz do art. 86 k.s.h.*, [red.] W. Pyziół, System Informacji Prawnej Lex.

17. Tak U. Promińska, *op. cit.*, s. 476–477.

18. Tak M. Spyra, *op. cit.*, s. 258; M. Dumkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 86*, System Informacji Prawnej Lex; A. Nowacki, *Odpowiedzialność za zobowiązania spółki partnerskiej*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2016, nr 1, s. 17; M. Mikołajewicz, *Odpowiedzialność odszkodowawcza adwokata w zależności od formy wykonywanego zawodu*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2009, t. V, s. 184.

19. Zob. J. Jacyszyn, *Spółka partnerska według przepisów ustawy Kodeks Spółek Handlowych. Komentarz*, Wydawnictwo PARK, Bielsko-Biała 2000, s. 186 i nast.

20. Zob. A. Kidyba, *op. cit.*, LEX/el. 2021, E.J. Krześniak, *Spółka partnerska ze szczególnym uwzględnieniem spółek adwokatów i radców prawnych*, Zakamycze, Kraków 2002, LEX/el.

21. Zauważyć jednak należy, że W. Pyziół przedstawił pogląd odmienny, w myśl którego odpowiedzialność partnera za zobowiązanie z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej nie ma charakteru subsydiarnego względem odpowiedzialności spółki. Tak W. Pyziół, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Komentarz do art. 95 k.s.h.*, [red.] W. Pyziół, System Informacji Prawnej Lex. Stanowisko takie ma swe źródło w przyjęciu, że stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej nie jest spółka lecz jej partner.

22. Zob. M. Mikołajewicz, *op. cit.*, s. 185; A. Kidyba, *op. cit.*; M. Spyra, *op. cit.*, s. 288; J. Krześniak, *op. cit.*, LEX/el.

poszukujący naprawienia szkody wyrządzonej niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem umowy o świadczenie pomocy prawnej z majątku osobistego partnera musi wykazać w pierwszej kolejności, że nie jest możliwe uzyskanie zaspokojenia z majątku spółki²³. W ujęciu procesowym wierzyciel może pozwać tylko spółkę, a następnie domagać się nadania klauzuli wykonalności przeciwko partnerowi w trybie art. 778¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego²⁴. W doktrynie zwraca się jednak uwagę na to, że ustalenie w toku postępowania klauzulowego istnienia związków dochodzonego roszczenia z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania z umowy o świadczenie pomocy prawnej wykracza poza kognicję sądu orzekającego w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, co przesądza o braku możliwości nadania klauzuli wykonalności w tym trybie przeciwko partnerowi²⁵. Powództwo wierzyciela może być wytoczone łącznie w stosunku do spółki oraz partnera, jak i też – na zasadzie art. 31 § 2 k.s.h. w zw. z art. 89 k.s.h. – jedynie w stosunku do partnera. Zaletą drugiego rozwiązania jest możliwość uzyskania zabezpieczenia dochodzonego roszczenia na majątku współnika i w konsekwencji zapobieżenie wyzbyciu się przez niego – w obliczu grożącej mu odpowiedzialności za zobowiązania spółki – składników mienia mogących służyć zaspokojeniu roszczenia wierzyciela²⁶. Wydaje się jednak, że wniesienie powództwa jedynie wobec partnera – jakkolwiek znajdujące swe uzasadnienie w potrzebie dokonania zabezpieczenia roszczenia na jego majątku – może okazać się działaniem nieracjonalnym z uwagi na uwarunkowania związane z subsydiarnym charakterem jego odpowiedzialności za zobowiązania spółki, wynikające z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania z tytułu umowy o świadczenie pomocy prawnej. Uzyskanie bowiem tytułu egzekucyjnego jedynie wobec współnika nie pozwoli – w zdecydowanej większości przypadków – sięgnąć do jego majątku, warunkiem czego jest uprzednie skierowanie egzekucji do majątku spółki.

23. Zob. A. Kidyba *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych. Komentarz do art. 31 k.s.h.*, LEX/el. 2021. W doktrynie podnosi się, że przesłanka wykazania bezskuteczności egzekucji wobec spółki powinna być ustalana w sposób liberalny. W szczególności wskazówkę interpretacyjną zawiera w tym zakresie przepis art. 778¹ k.p.c., który zezwala na nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko spółce jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej przeciwko współnikowi ponoszącemu odpowiedzialność bez ograniczenia za zobowiązania spółki nie tylko wtedy, kiedy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, ale także wtedy, kiedy jest oczywiste, że egzekucja ta będzie bezskuteczna – zob. M. Litwińska-Werner, [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 2A. Prawo spółek handlowych*, [red.] A. Szumański, CH Beck, Warszawa 2019, s. 400–401. W szczególnych przypadkach, takich jak np. dochodzenie roszczenia od współnika po likwidacji spółki, dopuszcza się skierowanie powództwa bezpośrednio w stosunku do współnika z pominięciem postępowania zarówno rozpoznawczego, jak i egzekucyjnego wobec spółki – zob. M. Dumkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Komentarz do art. 31*, System Informacji Prawnej Lex

24. Tekst jedn. Dz. U. 2021, poz. 1805, dalej: k.p.c.

25. Tak M. Mikołajewicz, *op. cit.*, s. 186–187; M. Spyra, *op. cit.*, s. 301. Autorzy podnoszą jednocześnie, że w przypadku nadania klauzuli wykonalności przeciwko partnerowi, który nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania spółki partnerskiej objęte postępowaniem klauzulowym, przysługiwać mu będzie powództwo przeciwegzekucyjne, o którym mowa w przepisie art. 840 § 1 k.p.c. M. Muliński, *Tytuł egzekucyjny przeciwko spółce osobowej podstawą uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko jej współnikom*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, nr 6, s. 32.

26. Tak A. Kidyba, *op. cit.*; J. Strzępka, E. Zielińska, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, [red.] J. Strzępka, CH Beck, Warszawa 2015, s. 121.

3. Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej adwokata a sytuacja prawna adwokata świadczącego pomoc prawną w formie organizacyjno-prawnej spółki partnerskiej oraz zleceniodawcy usługi prawnej

Powyższe uwagi naprowadzają na następujące wnioski. Umowa o obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej adwokata z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania usługi pomocy prawnej obejmuje swym zakresem ochronnym szkody wyrządzone przez adwokata lub osoby, za które ponosi on odpowiedzialność. Zatem w sytuacji, w której umowa o świadczenie usług prawnych zawierana jest przez zleceniodawcę z adwokatem wykonującym zawód w formie kancelarii adwokackiej, ewentualne zdarzenia uzasadniające dochodzenie roszczeń odszkodowawczych podlegają ochronie ubezpieczeniowej. Zakres podmiotowy takiej umowy wyczerpuje się bowiem w osobach adwokata oraz jego zleceniodawcy, a niewykonanie lub nienależyte wykonanie przez adwokata umowy uzasadnia dochodzenie roszczenia odszkodowawczego objętego sumą gwarancyjną wynikającą z umowy ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej. Podkreślić należy, że Prawo o adwokaturze wiąże obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej z osobą adwokata niezależnie od formy prawno-organizacyjnej prowadzonej przez niego działalności świadczenia pomocy prawnej. W tym kontekście uznać należy, że – oczywiście przy przyjęciu poziomu ochrony ubezpieczeniowej adekwatnej do charakteru świadczonej pomocy prawnej oraz okoliczności faktycznej konkretnej sprawy – zawarcie umowy ubezpieczenia należyście zabezpiecza interesy zarówno adwokata, jak i jego zleceniodawcy.

Sytuacja ulega diametralnej zmianie w przypadku, w którym adwokat będący stroną umowy ubezpieczenia obowiązkowego od odpowiedzialności cywilnej wykonuje zawód w formie organizacyjno-prawnej spółki partnerskiej. Wówczas stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej jest nie adwokat, lecz spółka partnerska będąca podmiotem prawa odrębnym w stosunku do swoich partnerów²⁷. Realizacja roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej przez adwokata w wyniku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania zaciągniętego umową o świadczenie pomocy prawnej wymaga zatem w pierwszej kolejności wykazania bezskuteczności egzekucji z majątku spółki, co wiąże się zasadniczo z koniecznością skierowania powództwa w stosunku do spółki, która nie jest objęta ochroną ubezpieczeniową mającą swe źródło w umowie ubezpieczenia obowiązkowego adwokata. Brak tej ochrony wpływać może negatywnie zarówno na sferę prawną adwokata, jak i jego zleceniodawcy.

Z perspektywy adwokata wpływ ten polega na tym, że w wyniku realizacji roszczenia odszkodowawczego wobec spółki partnerskiej uszczupleniu podlegać będzie jej majątek. Wprawdzie w ujęciu prawnym nie stanowi on majątku partnera, jednakże z ekonomicznego punktu widzenia już takim jest. Innymi słowy, brak ochrony ubezpieczeniowej spółki partnerskiej polegający na niemożności zaspokojenia zgłoszonego roszczenia z sumy obowiązkowego ubezpieczenia adwokata

27. Pamiętać jednak należy o poglądzie W. Pyziola, który podnosi, że odpowiedzialność partnera za błąd w sztuce ma charakter pierwotny, a nie subsydiarny ze spółką, co wynika z faktu, że umowa o świadczenie pomocy prawnej zawierana jest przez zleceniodawcę nie ze spółką partnerską, tylko z konkretnie oznaczonym jej partnerem, który świadczy usługę. W konsekwencji wierzyciel może skierować swoje roszczenie bezpośrednio do adwokata i prowadzić wobec niego postępowanie egzekucyjne bez uprzedniego wykazania bezskuteczności egzekucji z majątku spółki – zob. W. Pyziół, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Komentarz do art. 95 k.s.h.*, [red.] W. Pyziół, System Informacji Prawnej Lex.

może prowadzić do utraty jej majątku zgromadzonego w drodze wniesienia przez partnerów wkładów oraz mienia wypracowanego w toku jej funkcjonowania²⁸. Utrata ta finalnie materializować się będzie w majątku adwokata, albowiem konieczność naprawienia szkody wyrządzonej w toku wykonywania umowy o świadczenie pomocy prawnej przez adwokata uszczupli jego udział kapitałowy w spółce podlegający wypłacie partnerowi na wypadek wystąpienia ze spółki lub też jej rozwiązania – na zasadzie art. 65 k.s.h. w zw. z art. 82 § 2 k.s.h. w zw. z art. 89 k.s.h.. Udział ten bowiem stanowi kwota odpowiadająca części majątku spółki przypadającej na wspólnika²⁹. Kwota wypłaconego przez spółkę odszkodowania pomniejsza majątek spółki, a tym samym kwotę należną wspólnikowi na wypadek jego wystąpienia ze spółki lub jej rozwiązania.

Brak objęcia ochroną ubezpieczeniową z tytułu ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej adwokata spółki partnerskiej negatywnie wpływa także na sferę prawną i majątkową zleceniodawcy świadczenia pomocy prawnej. Jeśli bowiem chce on skorzystać z możliwości zaspokojenia przysługującego mu roszczenia odszkodowawczego z sumy ubezpieczenia obowiązkowego, to musi w pierwszej kolejności wykazać brak możliwości zaspokojenia z majątku spółki partnerskiej. Oznacza to w praktyce konieczność uzyskania tytułu wykonawczego w stosunku do spółki, a także wykazania bezskuteczności egzekucji z jej majątku. Wymaga to zarówno czasu, jak i poniesienia nakładów finansowych związanych z koniecznością przeprowadzenia postępowania sądowego oraz egzekucyjnego w stosunku do spółki. Niewątpliwie zatem sytuacja prawna zleceniodawcy, który poniósł szkodę w wyniku niewykonania lub nienależytego wykonania umowy świadczenia pomocy prawnej zawartej ze spółką partnerską i domaga się jej naprawienia z wykorzystaniem środków wypłacanych w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokata, ulega pogorszeniu w stosunku do sytuacji, w której stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej jest adwokat, a nie spółka.

Podsumowanie i wnioski

Każdy adwokat wykonujący zawód posiada ustawowy obowiązek zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej. Celem takiego rozwiązania jest zapewnienie ochrony interesów zarówno adwokata, jak i też – czy też przede wszystkim – jego zleceniodawcy.

Zawód adwokata może być wykonywany z wykorzystaniem wielu form organizacyjno-prawnych, spośród których na pierwszy plan wysuwają się kancelaria adwokacka i spółka partnerska.

Cel umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokata podlega realizacji w sytuacji, w której wykonuje on zawód w formie kancelarii adwokackiej. Zawarcie umowy ubezpieczenia pozwala bowiem zleceniodawcy dochodzić roszczeń odszkodowawczych bezpośrednio od adwokata, a zdarzenie w postaci wyrządzenia szkody objęte jest zakresem ochrony ubezpieczeniowej. W takim przypadku ochronie podlega także interes adwokata, który – korzystając

28. Zob. J. Strzępka, E. Zielińska, *op. cit.*, s. 152.

29. Tak G. Nita-Jagielski, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, [red.] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, CH Beck, Warszawa 2017, s. 222; M. Litwińska-Werner, *op. cit.*, s. 461.

z ochrony ubezpieczeniowej – chroni swój majątek przed uszczerpkiem poprzez realizację obowiązku naprawienia wyrządzonej przez niego szkody.

Jeśli adwokat wykonuje zawód w spółce partnerskiej, to ochrona ubezpieczeniowa wynikająca z umowy ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej nie rozciąga się na spółkę partnerską, stanowiącą podmiot prawa odrębny w stosunku do jej partnerów. Tymczasem to właśnie spółka jest stroną umowy o świadczenie pomocy prawnej i to ona w pierwszej kolejności poniesie odpowiedzialność za szkodę z tytułu jej niewykonania lub nienależytego wykonania. Oznacza to, że majątek adwokata dozna uszczerbku w drodze pośredniej, albowiem uszczerpkiem podlegać będzie jego udział w majątku spółki. Zdarzenie to nie będzie jednocześnie objęte ochroną ubezpieczeniową z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokata, albowiem spółka partnerska nie jest stroną umowy takiego ubezpieczenia.

Sytuacja taka wywołuje także negatywne skutki w sferze prawnej zleceniodawcy. Nie może on bowiem skorzystać z ochrony ubezpieczeniowej adwokata bez uprzedniego wykazania, że majątek spółki nie wystarcza na pokrycie jego roszczenia. Zmuszony jest zatem – co do zasady – do uzyskania tytułu wykonawczego i wszczęcia postępowania egzekucyjnego w stosunku do podmiotu, który nie korzysta z ochrony ubezpieczeniowej wynikającej z umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokata.

Reasumując powyższe, wskazać należy, że system ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej adwokata nie stanowi należytego zabezpieczenia interesów ani adwokata wykonującego czynności z zakresu świadczenia pomocy prawnej w ramach spółki partnerskiej, ani zleceniodawcy takiej czynności. Dlatego rozważyć należy poszerzenie zakresu podmiotowego obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej adwokata o obowiązek zawierania takiej umowy także przez spółki partnerskie, w których uczestniczą adwokaci³⁰. W aktualnym stanie prawnym wprawdzie nic nie stoi na przeszkodzie, by spółki partnerskie zawierały umowy ubezpieczenia własnej odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej, jednakże wydaje się, że z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu prawnego powinny mieć nie tylko taką możliwość, lecz także obowiązek.

Wydaje się również, że poszerzenie takie mogłoby nastąpić poprzez nowelizację przepisu art. 8 a ust. 1 Prawa o adwokataturze – przez wskazanie, że jeśli adwokat wykonuje zawód w formie organizacyjno-prawnej innej niż kancelaria adwokacka, obowiązek zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej obejmuje nie tylko jego, ale także i podmiot prawa, w ramach którego wykonywany jest przez niego zawód, tj. spółkę partnerską. Na marginesie zauważyć należy, że rozszerzenie to mogłoby objąć także pozostałe formy organizacyjno-prawne wykonywania zawodu adwokata. Z wyłączeniem bowiem spółki cywilnej, w każdej z nich odpowiedzialność adwokata posiadającego status wspólnika takiej spółki z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej ma charakter subsydiarny, co czyni problemy będące przedmiotem niniejszego opracowania w pełni aktualnymi także w odniesieniu do tych form organizacyjno-prawnych wykonywania wolnego zawodu.

30. Konieczność wprowadzenia obowiązku ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej spółki partnerskiej zdaje się dostrzegać Grzegorz Miks – Tak G. Miks, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej spółki partnerskiej oraz jej wspólników*, Rozprawy Ubezpieczeniowe Zeszyt 6 (1/2009), s. 49. Autor podnosi, że skoro spółka ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą wobec klienta to zapewnienie mu należytej ochrony to powinna być ubezpieczona.

Postulowana zmiana zapewniłaby należyty stopień ochrony przed skutkami niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o świadczenie pomocy prawnej. Co istotne, ochrona ta obejmowałaby nie tylko adwokata, ale także i jego zleceniodawcę. To zaś wydaje się być zbieżne z dekodowanym w literaturze *ratio legis* przepisu art. 8a ustawy Prawo o adwokaturze.

Wykaz źródeł

- Czerwińska H., *Odpowiedzialność cywilna adwokata na tle ubezpieczenia OC – uwagi w świetle wybranych orzeczeń sądowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2014, nr 1.
- Dumkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 86*, System Informacji Prawnej Lex.
- Gawryluk M., *Prawo o adwokaturze. Komentarz do art. 8a*, System Informacji Prawnej Lex.
- Jacyszyn J., *Spółka partnerska według przepisów ustawy Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Wydawnictwo PARK, Bielsko-Biała 2000.
- Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych. Komentarz do art. 95*, Lex/El.
- Krześniak E.J., *Spółka partnerska ze szczególnym uwzględnieniem spółek adwokatów i radców prawnych*, Zakamycze, Kraków 2002.
- Litwińska-Werner M., [w:], *System Prawa Handlowego. Tom 2A. Prawo spółek handlowych*, Szumański A. [red.], CH Beck, Warszawa 2019.
- Mikś G., *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej spółki partnerskiej oraz jej wspólników*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2009, z. 6(1).
- Nowacki A., *Odpowiedzialność za zobowiązania spółki partnerskiej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 1.
- Mikołajewicz M., *Odpowiedzialność odszkodowawcza adwokata w zależności od formy wykonywanego zawodu*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2009, t. V.
- Muliński M., *Tytuł egzekucyjny przeciwko spółce osobowej podstawą uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko jej wspólnikowi*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, nr 6.
- Pyziół W., [w:] Pyziół W., Szumański A., Weiss I., *Prawo spółek*, CH Beck, Warszawa 2014.
- Pyziół W., [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Komentarz do art. 86 k.s.h.*, Pyziół W. [red.], System Informacji Prawnej Lex.
- Spyra M., [w:], *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Bieniak J., Bieniak M., Nita-Jagielski G., Oplustil K., Pabis R., Rachwał A., Spyra M., Suliński G., Tofel M., Zawłocki R. [red.], CH Beck, Warszawa 2017.
- Strzępka J., Zielińska E., [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Strzępka J. [red.], CH Beck, Warszawa 2015.
- Trela J., [w:], *Prawo o adwokaturze. Komentarz do art. 8a*, Kruszyński P. [red.], System Informacji Prawnej Lex.

On the compulsory third-party liability insurance of advocate professional partnership

An advocate is obliged to enter into a civil liability insurance contract in respect of provided legal aid. The ratio legis of this obligation is to protect the interests of both – the advocate and his client. The legislator permits practising law in various organisational and legal forms, with a professional partnership coming to the fore. In that case, it is the partnership and not the advocate that is a party to the agreement for the provision of legal services. Therefore, liability for damages due to the non-performance or improper performance of such an agreement is borne first by the partnership and then, under the conditions of subsidiarity, by the advocate. The scope of the advocate's compulsory civil liability insurance does not cover compensation claims raised by a client of the services against the company. As a consequence, both the advocate's and the principal's legal sphere is affected. It seems that there is a need for legislative intervention in order to cover, apart from an advocate, also a partnership where he practices with a civil liability insurance obligation.

Keywords: advocate, professional partnership, compulsory third-party liability insurance of advocate.

DR HAB. GRZEGORZ SULIŃSKI – Katedra Prawa Gospodarczego Prywatnego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego

ORCID: 0000-0002-1159-3951

grzegorz.sulinski@uj.edu.pl